

Nebáli se protestovat kvůli malému Československu

Kramářovu medaili dostali hrdinové, o kterých se u nás mnoho neví

Okupace Československa v roce 1968 vyvolala bouřlivé reakce doma i v zahraničí. Poněkud stranou zájmu doposud zůstávalo, jak se k invazi postavili obyvatelé zemí, které se na vyslání armád do ČSSR aktivně podílely. Přitom se dá mluvit přímo o vlně odporu proti vpádu vojsk do Československa, která se za našimi hranicemi – byť v různé míře – zvedla.

Disidenti u premiéra. Zleva: Pavel Litvinov, Franziska Groszerová, Ágnes Hellerová, Mirek Topolánek, Teresa Stodolnicková, Bernd Eisenfeld, Natalie Gorbaněvská, Toni Krahl. Foto: Přemysl Fialka

Ústav pro studium totalitních režimů si pokládá za čest, že mohl prostřednictvím výstavy Za vaši a naši svobodu připomenout české i evropské veřejnosti osud některých statečných

Bulharů, Litevců, Lotyšů, Maďarů, Němců, Poláků, Rusů a dalších, kteří vyjádřili svůj protest proti okupaci, a že mohl v Praze u příležitosti jejího 40. výročí přivítat hned deset z nich:

tři z bývalého SSSR, tři z bývalé NDR, dva z Polska a po jednom z Maďarska a z Bulharska.

Jazykově nesourodá, ale jinak sehraně působící skupina pobývala

Franziska Groszerová, Toni Krahl a Alexander Dimitrov

Foto: Jiří Reichl

Viktor Fajnberg

Foto: Jiří Reichl

Alexander Dimitrov Foto: Jiří Reichl

v Česku téměř týden. Hosté měli na programu oficiální akce s politiky i méně formální výlety a procházky po místech, která stojí za to. V Ústavu pro studium totalitních režimů se také s každým z nich natáčel několikahodinový rozhovor, který podrobně dokumentuje minulost: jakou formou kdo protestoval, z jakých důvodů a s jakými důsledky. Osudy

hostů byly pestré, v řadě životních momentů nepřiliš radostné. Ten, kdo se před čtyřiceti lety odvážil vyslovit proti invazi, nemohl v zemích východního bloku očekávat nic jiného než represí: vyloučení ze školy, ztrátu zaměstnání, sledování tajnou policií, vyhnání, pobyt na psychiatrii, vězení... Stačilo roznést pár letáků, vyjít s transparentem na náměstí nebo připojit svůj podpis pod petici. Ze všech těchto příběhů bude v příštím roce sestavena kniha.

Úhelným kamenem návštěvy, kterou Ústav organizoval společně s Úřadem vlády, bylo oficiální poděkování za vše, co hosté udělali pro politickou a občanskou svobodu tehdejšího Československa. V den výročí vstupu vojsk do ČSSR je předseda vlády Mirek Topolánek vyznamenal medailí Karla Kramáře, prvního prvorepublikového předsedy československé vlády. „S vědomím vlastního rizika bránili svobodu jiného národa,“ řekl v zahradách Strakovy akademie na vernisáži výstavy *Za vaši a naši svobodu*, která dokumentuje protesty v jednotlivých zemích v kontextu života v tehdejších komunistických

režimech a zachycuje osudy některých protestujících. Výstava byla v zahradách Strakovy akademie k vidění po dva měsíce, nyní putuje po republice: v průběhu zimy ji bude možné zhlédnout například na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně.

Ještě v den vernisáže se hosté setkali na Pražském hradě s prezidentem Václavem Klausem. „Srpen 1968 – jak v Československu, tak ve většině dalších zemí sovětského bloku – zásadním způsobem přispěl k prohloubení nezastavitelného erozivního procesu, který v zemích střední a východní Evropy v roce 1989 a později i v Sovětském svazu samém vedl k definitivnímu zhroutilí komunistického režimu,“ zdůraznil ve svém projevu Václav Klaus. Disidenty potěšilo prezidentovo pozvání na recepci. Maďarská filozofka Ágnes Hellerová na ní dlouze hovořila s ministrem zahraničí Karlem Schwarzenbergem, Teresa Stodolnicková z Polska poděkovala za pozornost věnovanou jejímu „obyčejnému životu“ řediteli Ústavu pro studium totalitních režimů Pavlu Žáč-

Disidenti: Kdo je kdo? Kdo vlastně do Prahy přijel?

Všechny návštěvníky spojuje minulost, ať už jejich disidentská „kariéra“ započala právě protesty proti okupaci Československa jako u německého rockového zpěváka Tonio Kraha, jeho krajanky, spisovatelky Franzisky Groszerové, Polky Teresy Ordylowské-Stodolnickové či bulharského historika Alexandra Dimitrova, nebo se již v roce 1968 jednalo o lidi pohybující se v disentu delší dobu, jako tomu bylo v případě Rusů Natalie Gorbaněvské, Pavla Litvinova a Viktora Fajnberga, Němce Bernda Eisenfelda a Poláka Kornela Morawieckého či maďarské socioložky Ágnes Hellerové. Všichni byli za svou statečnost potrestáni a jejich tresty znamenaly nejen konec kariéry, ale i věznění a v některých případech dokonce nucený pobyt v psychiatrických léčebnách. O aktivitách ruských disidentů obsáhle pojednal článek v minulém čísle časopisu PaD, proto se zastavíme pouze u aktivit zbylých návštěvníků.

Teresa Stodolnicková (Ordylowská), narozená v roce 1935, kolportovala ve Varšavě letáky a psala po zdech protestní nápisy proti okupaci Československa. Snažila se přesvědčit i ostatní, aby se zapojili. Vyzvala k demonstraci před sovětským velvyslanectvím. V září 1968 ji zatkl Státní bezpečnost a později ji odsoudili k jednomu roku vězení. V souvislosti s výročím založení Polské lidové republiky byla v roce 1969 amnestována.

Bernd Eisenfeld z Německa (nar. 1941) se již v roce 1964 aktivně zapojil do odporu proti východoněmeckému režimu. Po odmítnutí vojenské služby se zbraní v ruce narukoval v roce 1966 k tzv. Bausoldaten, což byli příslušníci stavebních jednotek armády, odmítl však složit přísahu. Od té doby ho sledovala tajná policie. V srpnu 1968 se podílel na protestech proti okupaci Československa. Poslal telegram velvyslanectví ČSSR v Východním Berlíně a rozšiřoval letáky. V únoru 1969 byl zatčen a odsouzen k třiceti měsícům odnětí svobody. Poté co v březnu 1971 vyšel z vězení, podal žádost o opuštění republiky, které bylo vyhověno až v roce 1975. V současné době se jako historik věnuje dějinám opozice a odporu v NDR.

Kornel Morawiecki (nar. 1941), vystudoval teoretickou fyziku na univerzitě ve Vratislavi. V březnu 1968 se účastnil studentských stávek. V srpnu 1968 rozšiřoval spolu s přáteli letáky proti invazi do Československa a v lednu 1969 distribuoval materiály reagující na sebeupálení Jana Palacha. Od roku 1979 byl redaktorem opozičního periodika Biuletyn Dolnośląski. Patřil mezi představitele Solidarity v dolnoslezském regionu. V červnu 1982 založil radikální Bojující Solidaritu (Solidarność Walcząca). Od 13. prosince 1981 až do 9. listopadu 1987, kdy byl zatčen, působil v ilegality. V dubnu 1988 vycestoval na Západ. V srpnu 1988 se tajně vrátil do vlasti a skrýval se až do roku 1989. Na jaře 1989 odmítl vyjednávání s vládnoucí mocí u kulatého stolu.

Německý rockový zpěvák **Toni Krahl** (nar. 1949) byl za rozšiřování letáků a účast na demonstraci proti podílů NDR na intervenci 21. srpna 1968 ve svých 18 letech odsouzen do vězení. Od poloviny sedmdesátých let zpíval v populární rockové skupině Mimikry. S ní v roce 1987 vydal desku Casablanca, kterou ostře napadla cenzura, neboť v jedné písni byl odkaz na intervenci do Československa. Byl spoluautorem petice rockových hudebníků a písničkářů za demokratizaci východoněmecké společnosti ze září 1989.

Německá spisovatelka **Franziska Groszerová** (nar. 1945) se v srpnu 1968 podílela na výrobě letáků proti okupaci Československa. V roce 1969 spoluzakládala komunu K1 Ost ve východoberlínské čtvrti Friedrichshain, ke které mimo jiné patřil i Frank Havemann, syn jedné z klíčových postav východoněmeckého disentu Roberta Havemanna. Po prvním veřejném čtení vlastních textů v první polovině 70. let jí režim znemožnil další působení v literární oblasti. V září 1976 podepsala dopis adresovaný Erichu Honeckerovi, ve kterém více než třicet signatářů kritizovalo pomlouvačnou kampaň proti evangelickému faráři Oskaru Brüsewitzovi, jenž se v srpnu 1976 upálil na protest proti církevní politice státu. V roce 1977 odešla do Spolkové republiky Německo.

Maďarská socioložka **Ágnes Hellerová** (nar. 1929) po okupaci ČSSR v srpnu 1968 podepsala protestní deklaraci v Korčule, kritizující potlačení pražského jara. V roce 1973 byla z politických důvodů propuštěna z univerzity. V roce 1977 odešla do australského exilu.

Bulharský historik **Alexander Dimitrov** (nar. 1947) byl v roce 1969 odsouzen na dva roky za protesty proti okupaci Československa. V roce 1968 studoval historii na sofijské univerzitě. Spolu se studenty Eduardem Genovem a Valentinem Radevem vyrobil a rozšiřoval desítky letáků s textem „Vojska loutky Živkova pryč z ČSSR“. Když se dozvěděl o demonstraci na Rudém náměstí v Moskvě, vytvořil s přáteli další letáky („Pětice sovětských komunistů demonstruje na Rudém náměstí, co děláš ty?“ a „Pět sovětských občanů, kteří vyjádřili solidaritu s ČSSR, dostalo těžké tresty. Lidé bděte!“). Dne 29. října 1968 trojici studentů zatkl. Po propuštění z vězení byl vystěhován na vesnici.

Materiály z výstavy Za vaši a naši svobodu, připravené Ústavem pro studium totalitních režimů

kovi. Ten pozval všechny disidenty na večeři pořádanou další den po exkurzi v Ústavu a v Archivu bezpečnostních složek.

Hosté si rovněž prohlédli výstavu ...a přijely tanky v Národním muzeu. Od jejího kurátora Martina Junka, který jim podal poučný výklad, si nechali vysvětlit význam jednotlivých nápisů a hesel u zeleného tanku před muzeem. O víkend u měli možnost obdivovat architektonické skvosty Kutné Hory – monumentální chrám svaté Barbory, čerstvě zrekonstruovanou Santiniho katedrálu Nanebevzetí Panny Marie, Kostnici a další. Při procházce Prahou strávili zajímavý čas v Židovském muzeu a v knihovně Libri prohibiti pak dlouze a zasvěceně diskutovali s jejím ředitelem Jiřím Gruntorádem. Ten v policích mezi „svými“ samizdaty objevil exemplář samizdatového vydání knihy Natalie Gorbaněvské Poledne.

Pobyt zakončil literární diskusní večer v kavárně Krásný ztráty. Bylo to 25. srpna, přesně čtyřicet let od demonstrace „osmi statečných“ na Rudém náměstí – a tři z nich se ho účastnili osobně. O jejich názory byl zájem – více než stovka lidí v přeplněné kavárně jim několik hodin kladla otázky týkající se minulosti i současnosti. Ukázalo se, že aktuální dění na Kavkaze vnímá každý z disidentů jinak. „Názorová pluralita byla mezi námi přítomná vždy, jen ji společný boj proti komunismu částečně překrýval. Silná vzájemná důvěra mezi námi ale přetrvala a nenarušil ji ani přechod do svobodnějšího demokratického prostředí,“ podotkla k tomu Natalie Gorbaněvská.

Děním nabitě srpnové dny skončily. Zbyly výstavní panely, fotky, hodiny natočeného materiálu a pocit, že všichni „stateční“ odjíždějí ze země, kterou si před čtyřiceti lety nechali zasáhnout do života, spokojení.

Vojtěch Ripka, Adam Hradilek,
Katka Volná

Fotografie z pobytu disidentů:
<http://www.ustrcr.cz/cs/vasi-nasi>

pd